

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Саченка Костянтина Сергійовича
«Формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців
дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дослідження. Рецензована дисертація присвячена актуальній і суспільно значущій проблемі – формуванню здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту. Актуальність теми не викликає сумнівів і зумовлена щонайменше трьома групами чинників.

По-перше, глобальні цивілізаційні виклики початку ХХІ ст. (пандемії, гіподинамія, цифровізація повсякдення дітей, екологічні ризики) та системне погіршення показників здоров'я української учнівської молоді загострили потребу в цілеспрямованому здоров'язбереженні підростаючого покоління. По-друге, безпрецедентні умови повномасштабної війни актуалізували нові виміри проблеми – стресостійкість, психоемоційну саморегуляцію, психоемоційну реабілітацію дітей-переселенців, домедичну підготовку. По-третє, дитячо-юнацькі спортивні школи, виконуючи подвійну функцію (підготовка спортивного резерву та формування навичок здорового способу життя), доволі часто залишаються поза увагою педагогічної науки: здобувач слушно доводить, що інтенсивні тренувальні навантаження за відсутності цілеспрямованої педагогічної роботи здатні не зміцнювати, а погіршувати здоров'я вихованців унаслідок перетренованості, травматизму та емоційного вигорання.

Автор переконливо обґрунтовує, що переважна більшість наявних досліджень стосується закладів вищої або загальної середньої освіти, тоді як специфіка позашкільної освіти спортивного профілю, диференціація засобів за видами спорту та виклики воєнного часу залишаються практично нерозкритими. Заслугує на схвалення чітко сформульована система суперечностей, що логічно вивела здобувача на тему й наукову проблему дослідження. Тема органічно

пов'язана з планами науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими та достовірними. Дослідницький апарат роботи (мета, об'єкт, предмет, завдання) узгоджений внутрішньо й підпорядкований логіці розв'язання поставленої проблеми. Методологічну основу становить коректно дібраний взаємодоповнювальний комплекс підходів – компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного, середовищного та інтегративного, – а провідною теоретичною рамкою обґрунтовано концепцію фізичної грамотності.

Достовірність результатів забезпечено репрезентативною емпіричною базою та коректним статистичним апаратом. На констатувальному етапі експеримент проведено на базі п'яти провідних українських ДЮСШ за участю 408 вихованців і 47 тренерів-викладачів; формувальний етап здійснено в умовах природного педагогічного експерименту впродовж 2024–2025 н. р. із залученням експериментальних (152 вихованці) та контрольних (156 вихованців) груп, статистичну еквівалентність яких підтверджено на початку дослідження ($p > 0,05$). Опрацювання даних виконано із застосуванням t-критерію Стюдента, критерію χ^2 -Пірсона та кореляційного аналізу; статистична значущість відмінностей між підсумковими показниками (χ^2 від 38,21 до 59,46 за $df = 2$; t від 7,23 до 9,87; $p < 0,001$) переконливо підтверджує ефективність запропонованої моделі.

Особливо цінним є те, що результативність моделі підтверджено не лише самооцінними та тестовими методиками, а й об'єктивними показниками: зниженням рівня спортивного травматизму в експериментальних групах на 41,9 % (0,50 проти 0,86 травми на одного вихованця за рік) та покращенням функціонального стану вихованців (зниження ЧСС у спокої, зростання варіабельності серцевого ритму, збільшення тривалості нічного сну). Така тріангуляція суб'єктивних і об'єктивних даних істотно посилює доказовість висновків.

Схвально відзначаю наукову доброчесність здобувача: у вступі прозоро задекларовано допоміжне використання інструменту штучного інтелекту (для

впорядкування даних у таблицях, побудови ілюстративних схем і перевірки коректності підрахунків) із чітким прийняттям автором повної відповідальності за достовірність і об'єктивність остаточного тексту. Такий підхід відповідає сучасним етичним стандартам академічного письма.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації є вагомою й достовірно відображає особистий внесок здобувача. Зокрема, уперше:

- розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено цілісну, ієрархічно організовану, динамічну модель формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців ДЮСШ засобами ігрових видів спорту, що складається з п'яти взаємопов'язаних блоків — цільового, методологічно-концептуального, змістового, технологічно-процесуального та діагностично-результативного;

- конкретизовано поняття «здоров'язбережувальна компетентність вихованця дитячо-юнацької спортивної школи» як інтегральну динамічну особистісну якість;

- розкрито п'ятикомпонентну структуру означеної компетентності (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний, соціально-комунікативний, рефлексивно-оцінний компоненти) та обґрунтовано критеріально-діагностичну систему її вимірювання (п'ять критеріїв, сорок один показник, три рівні);

- визначено й обґрунтовано комплекс із п'яти педагогічних умов ефективного функціонування моделі.

Уточнено теоретичні засади формування компетентності на основі компетентнісного підходу в частині педагогічного потенціалу ігрових видів спорту та диференціації засобів за видовою специфікою; подальшого розвитку набули форми, методи й засоби формування компетентності, зокрема метод модифікованих ігор малих складів, профілактичні розминкові протоколи, тренінги психологічної саморегуляції, а також положення щодо екстраполяції міжнародного досвіду функціонування спеціалізованих закладів спортивної підготовки до української системи ДЮСШ.

Теоретичне і практичне значення результатів. Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні наукових уявлень про сутність і структуру

здоров'язбережувальної компетентності в системі позашкільної освіти спортивного профілю, у виокремленні п'яти основних підходів до тлумачення цього поняття, а також у компаративному обґрунтуванні п'яти типів організаційних моделей спеціалізованих закладів спортивної підготовки – функціональних аналогів ДЮСШ.

Практична цінність дисертації є високою. Здобувач розробив та апробував систему інноваційних методичних компонентів — аналіз кейсів «Спортивне довголіття світових зірок», метод small-sided games, профілактичні протоколи FIFA 11+ та ACL Prevention Program, тренінги психологічної саморегуляції «Стрес у грі», міні-тренінги з раціонального харчування, практичні відпрацювання домедичної допомоги, а для наймолодших вихованців — бесіди-комікси та бесіди-казки з ігровими персонажами, щоденники самоконтролю й рефлексії. Практичні рекомендації доцільно структуровано за чотирма суб'єктами освітнього процесу (адміністрація, тренери-викладачі, вихованці, батьки). Результати впроваджено у практику низки закладів позашкільної освіти спортивного профілю й можуть бути використані в системі підвищення кваліфікації тренерсько-викладацьких кадрів та у професійній підготовці фахівців фізичної культури і спорту.

Структура, зміст та оформлення роботи. Дисертація має логічну й завершену структуру: складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (288 найменувань, з них 98 – іноземною мовою) та 17 додатків. Загальний обсяг роботи – 398 сторінок (основного тексту – 272 сторінки); робота містить 33 таблиці й 13 рисунків. Виклад матеріалу послідовний, науковий стиль витриманий, ілюстративний матеріал доречний. Список використаних джерел є репрезентативним і містить вагому частку сучасних зарубіжних праць, що засвідчує належне занурення автора в міжнародний науковий контекст.

Повнота викладу результатів та апробація. Основні результати дослідження достатньо повно відображено у 7 публікаціях автора, з-поміж яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 розділ у колективній монографії та 3 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій і семінарів. Результати

апробовано на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях та методологічних семінарах упродовж 2023–2026 рр.

Дисертаційна робота та анотація відповідають установленим нормативним вимогам щодо структури, обсягу й оформлення наукових праць відповідного рівня. Основні положення, викладені в дисертації та супровідних документах, є взаємопов'язаними та концептуально цілісними. Ознак порушення принципів академічної доброчесності у процесі виконання дослідження не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію, вважаю за доцільне висловити низку зауважень і побажань дискусійного характеру:

1. У структурі авторського визначення здоров'язберезувальної компетентності послідовно наголошено на єдності фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я вихованця. У роботі варто було би докладніше розкрити, у який спосіб діагностується й формується саме духовна складова здоров'я, адже вона має суттєвий виховний потенціал і потребує окремого методичного інструментарію.

2. Діагностику адаптовано до видової специфіки п'яти ігрових видів спорту (футбол, баскетбол, волейбол, гандбол, водне поло), тоді як формувальний експеримент здійснено переважно на базі чотирьох із них. Доречно уточнити, якою мірою спеціалізовані методичні компоненти для водного поло пройшли практичну апробацію, а якою залишилися на рівні теоретичного обґрунтування.

3. У межах компаративного аналізу обґрунтовано функціональну подібність української системи ДЮСШ до китайської та чесько-словацької моделей. Варто було б чіткіше зазначити, за якими критеріями встановлено саме цю подібність.

4. Робота б виграла від уведення до структури дослідження окремого узагальнювального фрагмента, присвяченого рефлексії щодо обмежень одержаних результатів, а саме аналізу чинників, що зумовлюють межі узагальнення висновків, зокрема, тривалості формувального етапу, кількості експериментальних майданчиків тощо. Окреслення таких обмежень не знижує наукової цінності роботи, а навпаки, засвідчує методологічну зрілість дослідника.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер та не знижують загальної високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам. Дисертаційна робота Саченка Костянтина Сергійовича «Формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, яке містить нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності розв'язують актуальну наукову проблему педагогічної науки та мають істотне значення для теорії й практики позашкільної освіти. За актуальністю, науковою новизною, обгрунтованістю й достовірністю результатів, теоретичним і практичним значенням, повнотою викладу в публікаціях та рівнем оформлення дисертація відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44), а її автор Саченко Костянтин Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

професор кафедри педагогіки, адміністрування,
спеціальної освіти та соціальної роботи
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України, доктор педагогічних наук,
професор

Ірина СІДАНІЧ

